

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ВЕЛИКІ УКРАЇНЦІ

До 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського
(1866 — 1934)

Методико-бібліографічні матеріали

Харків 2016

ББК 78.3
В 27

Великі українці : до 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського : методико-бібліографічні матеріали / Департамент культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка ; ред.-уклад. В.С. Ручка. – Харків : ХОУНБ, 2016.

Методико-бібліографічні матеріали „Великі українці” присвячені 150-річчю від дня народження Михайла Грушевського (1866–1934).

Викладено коротку бібліографічну довідку про М.С. Грушевського. Запропоновано тематику заходів, які можна провести до дня народження історика. Також надано список видань М.С. Грушевського та про нього, які є у фонді Харківської ОУНБ.

Видання розраховане на бібліотечних працівників та вчителів.

Укладач:	В.С. Ручка
Редактор:	Л.М. Федотова
Комп’ютерний набір:	В.С. Ручка
Комп’ютерна верстка:	В.С. Ручка
Відповідальний за випуск:	Н.І. Шостко

© Харківська обласна універсальна наукова бібліотека

*«Я сам прийшов до політики через історію,
і сей шлях вважаю нормальним...»*

М. Грушевський

9 лютого 2015 року з метою вшанування та утвердження традицій боротьби за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, засвідчення вдячності всім творцям і захисникам Української держави, виявлення поваги до унікального наукового доробку, здійсненого в руслі європейської інтелектуальної традиції, та у зв'язку зі 150-річчям від дня народження Михайла Грушевського - видатного українського державного та політичного діяча, Голови Центральної Ради Української Народної Республіки, першої у ХХ столітті незалежної Української держави, історика і організатора української науки Президент України Петро Порошенко видав указ №63/2015 **“Про відзначення 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського”**.

...Кожен подібний ювілей - це, безумовно, знаменна подія. Але, як зазначав сам М.Грушевський, “є події, що по короткім часі мають виключно історичне, сказати б, антикваричне значення; є знов такі, що служать вихідною точкою для дальших поколінь на довгий час, сотворюють для них цілком нові обставини життя, виносять на верх змагання й ідеї, що стають боевим прапором для віків, святощами для одних і страхом для других”. Саме такого звучання набувають сьогодні роковини М.Грушевського, адже з багаторічного небуття повертаються не тільки його ім'я й творчість, а й безцінний історичний досвід, зневажати який ми просто не маємо права.

Діяльність і творчість М. Грушевського творять цілу епоху в інтелектуальному, науковому, національно-культурному і державному розвитку Нової України... У переломний період в житті української нації, в період відновлення державного життя України відчувається потреба призадуматися і наново оцінити творчу спадщину і діяльність М.Грушевського як державотворця і засновника української наукової національної історіографії.

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Михайло Сергійович Грушевський народився 29 вересня 1866 року в містечку Холм в Царстві Польському (нині на території Польщі, має назву Хелм).

Він закінчив Тифліську гімназію (1880–1886), історико-філологічний факультет Університету святого Володимира (1886–1890). У 1891–1894 рр. – професорський стипендіат на здобуття звання магістра історії при університеті. Учень В.Антоновича. Під його керівництвом підготував конкурсну роботу “Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV ст.” (1891), удостоєну золотої медалі, та магістерську дисертацію “Барське староство” (1894).

У 1894 р. Грушевський переїхав до Львова і обійняв посаду професора Львівського університета.

Наукові контакти Грушевського зі Львовом почались ще в 1892 р. З 1893 р. він був членом Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, а в 1897–1913 рр. був головою Товариства.

Грушевський ініціював роботу зі збирання джерел з історії України, які друкувалися в серійних виданнях Археографічної комісії НТШ: “Жерела до історії України-Руси”, “Пам’ятки української мови та літератури”. 1906 р. започаткував видання “Українсько-руського архіву”. У 1898 р. разом з О.Маковеем та І.Франком заснував та редагував літературно-публіцистичний журнал “Літературно-науковий вістник”, у 1899 р. був одним із організаторів “Української видавничої спілки”.

1897–1898 – М. Грушевський пише I-й том своєї фундаментальної праці – «Історія України-Руси», наприкінці 1898 року ця робота була надрукована у Львові. Останній, десятий том (присвячений подіям 1657–1659) було надруковано уже після смерті Грушевського – в 1936 році.

У 1897 р. в газеті “Діло” Грушевський кинув клич “Добиваймося свого університету!”, і відтоді очолив багатолітню боротьбу за створення у Львові самостійного українського університету. У 1906 р. він виступив з програмою заснування українських кафедр у всіх університетах підросійської України.

Грушевський був ініціатором створення у Львові громадської організації – Товариства прихильників української літератури, науки і штуки (1904).

У 1907 р. Грушевський був обраний головою новозаснованого Українського наукового товариства у Києві, редагував його видання – “Записки УНТ у Києві”, “Україна”. 1907 р. переніс до Києва редакцію “Літературно-наукового вістника”, друк власних творів. З ініціативи та за участю вченого у 1909–1912 рр. виходили популярні ілюстровані народні газети “Село” та “Засів”.

В 1907 р. Грушевський подав свою кандидатуру на конкурс на заміщення посади завідувача кафедри Університету св. Володимира, але через шовіністичні настрої адміністрації університету не отримав достатньої кількості голосів.

Під час перебування у Львові він, як підданий російської імперії, не мав політичних прав в Австро-Угорщині; але він постійно цікавився політикою і був одним із організаторів першого політичного об’єднання в Галичині – Української національно-демократичної партії (1899). У 1905–1906 активно співпрацював з Українською думською фракцією в I та II Державних думах Росії та її друкованим органом – “Украинским вестником”. Він належав до засновників та членів Ради української політичної партії в Російській імперії – Товариства українських поступовців (1908).

Початок Першої світової війни застав Грушевського на відпочинку в селі Криворівня (нині – Івано-Франківської області, а тоді – територія Австро-Угорщини). З великими труднощами Грушевський зумів повернутись до Києва, де його заарештували за звинуваченням в австрофільстві. Після п’ятимісячного ув’язнення в Лук’янівській в’язниці він був висланий до Симбірська. Восени 1915 р. завдяки клопотанням авторитетних російських вчених отримав дозвіл переїхати до Казані, через рік – до Москви. На засланні продовжив наукову роботу, у Москві активно співпрацював з відомим громадсько-політичним виданням “Украинская жизнь”. Тільки люднева (1917) революція і падіння самодержавства в Росії дало змогу Грушевському повернутись до Києва.

Зі створенням на початку березня 1917 р. у Києві Української Центральної Ради Грушевський був заочно обраний її головою. Таємним голосуванням

переобраний на цій посаді Всеукраїнським національним конгресом 8 квітня 1917 р. Під керівництвом визнаного, авторитетного лідера українського руху Центральна Рада за короткий час пройшла шлях від гасел національно-культурної автономії до проголошення суверенної Української Народної Республіки (січень 1918) та її Конституції (квітень 1918). Грушевський був автором головних політичних документів УЦР, основних концептуальних положень Української революції. Він тісно співпрацював із створеною у квітні 1917 р. Українською партією соціалістів-революціонерів.

Після гетьманського перевороту Грушевський відійшов від активної політичної діяльності. У 1919–1924 рр. перебував на еміграції (Прага, Париж, Женева, Берлін, Відень). Наукова та видавнича діяльність Грушевського зосереджувалась у заснованому ним Українському соціологічному інституті, громадсько-політична – в керівництві “Закордонною делегацією” Української партії соціалістів-революціонерів, редагуванні її друкованого органу “Борітеся – Поборете!”, створенні Комітету “Голодним України”.

На еміграції Грушевський розпочав роботу над ще одним великим науковим проектом – багатотомною “Історією української літератури”.

У березні 1924 р. Грушевський повернувся в Україну задля продовження масштабних наукових досліджень та завершення написання фундаментальної “Історії України-Руси”. У 1924-1930 рр. він очолював усі головні історичні установи ВУАН. За редакцією вченого в цей період було випущено 80 книг, серед них періодичні та серійні видання: “Україна”, “Науковий збірник”, “Студії з історії України”, “За сто літ”, збірники комісій порайонного дослідження історії України.

У 1929 році Грушевський був обраний академіком АН СРСР.

Наслідком організаційно-структурного, ідеологічного та кадрового нищення наукових установ, очолюваних Грушевським, стала ліквідація на кінець 1930 року комісій Історичної секції, Науково-дослідної кафедри історії України, закриття всіх видань. Грушевський став об’єктом нещадної голобельної “критики”, інспірованої і веденої більшовицьким керівництвом.

На початку березня 1931 р. Грушевський був змушений виїхати до Москви, що офіційно вважалося науковим відрядженням, фактично – “почесним вигнанням”. Архівні джерела свідчать, що тотальне стеження за вченим органами ГПУ-НКВС розпочалося від перших днів повернення в Україну і завершилося арештом у березні 1931 р. та звинуваченням у керівництві сфабрикованим т. зв. “Українським національним центром” (УНЦ). Через короткий час після допитів у Харкові Грушевський був звільнений. Відкритий судовий процес у справі “УНЦ” не відбувся.

У 1931–1934 рр. Грушевський проживав у Москві під постійним наглядом більшовицької таємної поліції. Працював над десятим томом “Історії України-Руси”, який був підготовлений до друку донькою Катериною та виданий вже по смерті історика на початку 1937 р.

24 листопада 1934 р. М.С. Грушевський помер у Кисловодську від сепсису через три дні після операції з видалення фурункула.

29 листопада 1934 його було поховано на Байковому кладовищі Києва (ділянка № 6, біля Вознесенської церкви).

РЕКОМЕНДОВАНІ ЗАХОДИ

Бібліографічний огляд літератури:

- Жив і творив заради України

Бліц-інформація:

- М.С. Грушевський – Хто він?

Вечори, зустрічі, уроки:

- Великий син українського народу
- Великий Українець
- Михайло Грушевський: голоси історії
- Життя, віддане Україні
- М.Грушевський: життя і діяльність очима потомків
- М. Грушевський: Зевс Олімпу історичного
- М.С. Грушевський - найвидатніший український історик, людина величезної

ерудиції

- М.Грушевський: на шляху до правди про нього
- Слово про М.Грушевського та його працю ...
- Совість української державності
- Український Фенікс

Віртуально-історичний круїз по життєвих дорогах Михайла Грушевського:

- Його життя – дороговказ у майбуття
- Географія життя М. Грушевського

Історичні читання:

- М. Грушевський - історик і будівничий нації
- Михайло Грушевський: історичні поступи та здобутки
- М.С. Грушевський як науковець і державний археограф
- Перший президент відновленої української держави

Книжкові виставки:

• Грушевський – державотворець, Грушевський – політик, Грушевський – будівничий

- Великий громадянин України
- Із забуття в безсмертя
- Із літературної спадщини
- М. Грушевський - апостол української ідеї
- Михайло Грушевський – славетний історик України
- Михайло Грушевський – фундатор відродження української держави
- Повернув нації наймення
- Сторінки великого життя
- Українська ідея” М.Грушевського: історія і сучасність

Конференції:

- Державність та духовність
- М. Грушевський – видатний вчений, політичний та громадський діяч
- Михайло Грушевський: історик і будівничий нації
- Політична і публіцистична діяльність М.С.Грушевського
- Правда життя і образу
- Роль М.Грушевського в історії українського державотворення
- Спадщина М. Грушевського і сьогодення

Круглий стіл:

- Вклад наукової діяльності Михайла Грушевського у переосмисленні історії спадку Київської Русі
- Діяльність М.Грушевського на посаді голови Наукового товариства ім. Т.Шевченка
- Михайло Грушевський в об'єктиві реальності

Літературний захід:

- Апостол української ідеї
- Борець за незалежність України
- Великий українець" життя та діяльність М.С.Грушевського
- Михайло Грушевський: життя і діяльність
- Перший Президент України

Літературно-історичний екскурс:

- Вірний син свого народу
- Світ Михайла Грушевського

Презентація по слайдах:

- Михайло Сергійович Грушевський – великий українець
- М.С. Грушевський – великий син свого народу

Тематичні бесіди:

- Грушевський М.С., політичний діяч, науковець, публіцист
- Знамениті, великі, геніальні люди. Михайло Грушевський
- Літературна творчість Михайла Грушевського
- Михайло Сергійович Грушевський – український історик, літературознавець, соціолог

- Перший президент України

Хвилина історичної пам'яті:

- М.С. Грушевський – борець за незалежність та свободу України
- Сторінки великого життя

Хвилина історії:

- М. С. Грушевський – життєвий та творчий шлях
- Легендарні постаті України: Михайло Грушевський

Штрих до портрета:

- В його серці жила Україна
- ...І воскресне ім'я твоє

ФІЛЬМИ ПРО МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

- **Галицька весна української ідеї** (2016, режисер Тарас Каляндрук, фільм присвячений 150-річчю від дня народження Михайла Грушевського; зроблено акцент на львівський період життя та творчості Михайла Грушевського, який припадає на 1894-1914 рр.)

- **Гра долі. Михайло Грушевський. Вірю в Україну** (2016, режисер Василь Вітер; фільм присвячений 150-річчю від дня народження Михайла Грушевського)

- **Історик та історія**

- **На порозі історії. Михайло Грушевський** (2013, режисер Ірина Шатохіна; стрічка про молоді роки Михайла Грушевського, розкаже про становлення відомої особистості та події, які передували написанню наукової праці, що вплинула на формування української історіографії — «Історії України-Руси»)

- **Нариси історії культури України з Мирославом Поповичем. Михайло Грушевський** (2015)

- **Невідома Україна. Нариси нашої історії. Фільм 86: “Михайло Грушевський”** (2011, режисер Олена Єршова)

- **Обличчя купюри. Михайло Грушевський** (2008, режисер Віталій Загоруйко; ще малим він поклявся повернути історію своєму народу. За що заплатив занадто дорогу ціну.)

- **Обличчя української історії. Михайло Грушевський** (2011; Україна - це особистості, які формують обличчя її історії. Видатний громадський і державний

діяч, визнаний лідер національно-демократичної революції, вчений-енциклопедист – таким постає в історії України Михайло Грушевський)

- **Українська революція** (2 серії, режисер Іван Канівець, документальний фільм на основі спогадів генерала та військового міністра УНР Всеволода Петріва)

ВИДАННЯ У ФОНДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОУНБ

Видання Михайла Грушевського:

Грушевский М.С. Иллюстрированная история Украины [Текст] / М.С. Грушевский ; [сост. И.И. Брояк, В.Ф. Верстюк ; авт. ст. В.К. Губарев]. – Донецк : БАО, 2011. – 767 с. : ил. – ISBN 978-966-481-563-2 (в пер.)

Грушевський М.С. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями [Текст] : [пер. з рос.] / М.С. Грушевський ; [уклад. Й.Й. Брояк, В.Ф. Верстюк]. – Донецьк : БАО, 2008. – 734 с. : іл. – ISBN 978-966-481-205-1 (в опр.).

Грушевський М.С. Історія України з ілюстраціями і доповненнями [Текст] : [пер. з рос.] / М.С. Грушевський ; [уклад. Й.Й. Брояк, В.Ф. Верстюк ; авт. ст. В.К. Губарев]. – Донецьк : БАО, 2011. – 527 с., [8] арк. іл. : іл. – ISBN 978-966-481-561-8 (в опр.).

Грушевський М.С. Твори. У 50 т. Т.2. Серія “Суспільно-політичні твори (1907-1914)” [Текст] : научное издание / М. Грушевський. - Львів : Світ, 2005. - 678 с. - ISBN 966-603-277-5.

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського] ; Голов. редкол. : П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 – .

Т. 3 : Сер.: Суспільно-політичні твори (1907 – березень 1917). – 2005. – XVI, 774 с. : портр. – ISBN 966-603-453-0 (в опр.).

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського] ; Голов. редкол. : П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 – .

Т. 4, Кн. 1 : Сер.: Суспільно-політичні науки (доба Української Центральної Ради, березень 1917 – квітень 1918). – 2007. – XXIV, 407 с., [1] арк. портр. – ISBN 978-966-603-499-4 (в опр.).

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Іст.-мемор. музей М. Грушевського] ; Голов. редкол. : П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 –

Т. 4, Кн. 2 : Сер.: Суспільно-політичні твори (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.) / [упоряд., авт. передм. С. Панькова]. – 2013. – XVIII, 556 с., [1] арк. портр. – ISBN 978-966-603-847-3 (в опр.).

Грушевський М.С. Твори. У 50 т. Т.5. Серія “Історичні студії та розвідки (1888-1896)” [Текст] : научное издание / М. Грушевський. – Львів : Світ, 2003. – 590 с.: портр. – ISBN 966-603-276-7(в опр.).

Грушевський М.С. Твори. У 50 т. Т.6. Серія “Історичні студії та розвідки (1895-1900)” [Текст] : научное издание / М. Грушевський. – Львів : Світ, 2004. – 675 с. – ISBN 966-603-367-4(в опр.).

Грушевський М.С. Твори. У 50 т. Т.7. Серія “Історичні студії та розвідки (1900-1906)” [Текст] : научное издание / М. Грушевський. – Львів : Світ, 2005. – 776 с. – ISBN 966-603-439-5(в опр.).

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського] ; Голов. редкол.: П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 –

Т. 8 : Сер.: Історичні студії та розвідки (1906–1916). – 2007. – XX, 755 с., [1] арк. портр. – ISBN 978-966-603-484-0 (в опр.).

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського] ; Голов. редкол.: П.Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 – .

Т. 9 : Сер.: Історичні студії та розвідки (1917–1923) / [упоряд. М. Капраль та ін.]. – 2009. – XXIV, 567 с., [1] арк. портр. – ISBN 978-966-603-628-8 (в опр.)

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського] ; Голов. редкол.: П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 – .

Т. 11 : Сер. “Літературно-критичні та художні твори”. Літературно-критичні праці (1883–1931), “По світу” / [упоряд. Г. Бурлака ; авт. передм. М. Жулинський, Г. Бурлака]. – 2008. – XXXII, 750 с. : портр. - На авантитулі також: Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – ISBN 978-966-603-568-7.

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка] ; голов. редкол. : П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 – .

Т. 12 : Сер. “Літературно-критичні та художні твори”. Поезія (1882–1903). Проза, драматичні твори, переклади (1883–1886) / [упоряд., авт. передм., комент. Г. Бурлака]. – 2011. – XXIV, 519 с. : портр. - ISBN 978-966-603-682-0 (в опр.).

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка] ; голов. редкол. : П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 – .

Т. 13 : Сер. “Літературно-критичні та художні твори” (1887–1924) / [упоряд., авт. комент. Г. Бурлака]. – 2012. – 591 с. : портр. – ISBN 978-966-603-742-1 (в опр.)

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського] ; Голов. редкол.: П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 – .

Т. 14 : Сер. : Рецензії та огляди (1888–1897). – 2008. – XL, 391 с. : портр. – ISBN 978-966-603-592-2 (в опр.)

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка] ; голов. редкол. : П. Сохань (голов. ред.) та ін. - Львів : Світ, 2002 - .

Т. 15 : Сер. “Рецензії та огляди” (1898-1904) / [упоряд., авт. комент. В. Шульга, В. Тельвак]. – 2012. – XXIV, 550 с. : портр. – ISBN 978-966-603-743-8 (в опр.).

Грушевський М.С. Твори [Текст] : у 50 т. / М.С. Грушевський ; [Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка] ; голов. редкол. : П. Сохань (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 2002 – .

Т. 16 : Сер. “Рецензії та огляди” (1905–1913) / [упорядкув., передм., комент. М. Капраль, А. Фелонюк]. – 2012. – 249 с. : портр. – ISBN 978-966-603-744-5 (в опр.).

Видання про М.С. Грушевського:

Пиріг Р.Я. Михайло Грушевський [Текст] : [нарис] / Р.Я. Пиріг. – Київ : Атлант ЮЕмСІ, 2007. – 63 с. : іл. – (Стозір'я. Бібліотека української родини: історики, державні діячі, дипломати). – ISBN 978-966-8968-07-5.

Плохій С. Великий переділ. Незвичайна історія Михайла Грушевського [Текст] : [авториз. пер. з англ.] / С. Плохій ; [Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Ін-т Критики]. – Київ : Критика, 2011. – 599 с. : іл. – ISBN 978-966-8978-40-1.

Тагліна Ю.С. Михайло Грушевський [Текст] : біографія окремого особи / Ю.С. Тагліна. – Харків : Фоліо, 2010. – 121 с. – (Знамениті українці). - На обкл. авт. не зазначено. - ISBN 978-966-03-2575-3.

Шаповал Ю.І. Михайло Грушевський [Текст] : біографія окремого особи / Ю. Шаповал, І. Верба. - Київ : Видавничий Дім "Альтернативи", 2005. - 351 с.: іл. - (Особистість і доба). - ISBN 966-677-003-2(в опр.).

Яневський Д.Б. Проект “Україна”, або Таємниця Михайла Грушевського [Текст] : історическа література / Д.Б. Яневський. – Харків : Фоліо, 2010. – 315 с. : іл. – ISBN 978-966-03-5033-5 (в опр.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Грушевський Михайло Сергійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : веб-сайт. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. – Назва з екрана.

Панькова С. Біографія [Електронний ресурс] // Михайло Грушевський. Енциклопедія життя і творчості : веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.m-hrushevsky.name/uk/Bio.html>. – Назва з екрана.

Про відзначення 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського : Указ Президента України від 09.02.2015 №63/2015 [Електронний ресурс] // Президент України Петро Порошенко : офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/632015-18421>

Тагліна Ю.С. Михайло Грушевський [Текст] : біографія окремого особи / Ю.С. Тагліна. – Харків : Фоліо, 2010. – 121 с. – (Знамениті українці). – На обкл. авт. не зазначено. – ISBN 978-966-03-2575-3.

Шаповал Ю.І. Михайло Грушевський [Текст] : біографія окремого особи / Ю. Шаповал, І. Верба. – Київ : Видавничий Дім “Альтернативи”, 2005. – 351 с.: іл. – (Особистість і доба). – ISBN 966-677-003-2(в опр.).

Яневський Д.Б. Проект “Україна”, або Таємниця Михайла Грушевського [Текст] : історическа література / Д.Б. Яневський. – Харків : Фоліо, 2010. – 315 с. : іл. – ISBN 978-966-03-5033-5 (в опр.).